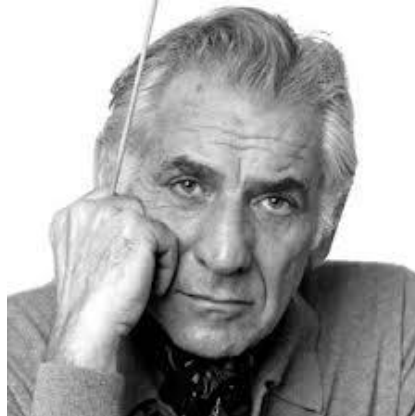

KÖVES PÉTER¹

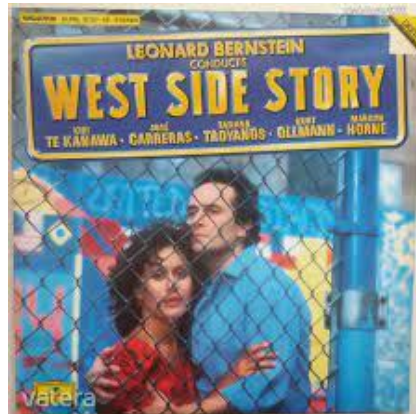
LEONARD BERNSTEIN

Leonard Bernstein
(quotepark.com)

„Egy napot sem bírok ki anélkül, hogy zenét hallgatnék, játszanék zenét, tanulmányoznám vagy elmélkednék a zenéről.”

„I can't live one day without hearing music, playing it, studying it, or thinking about it.”

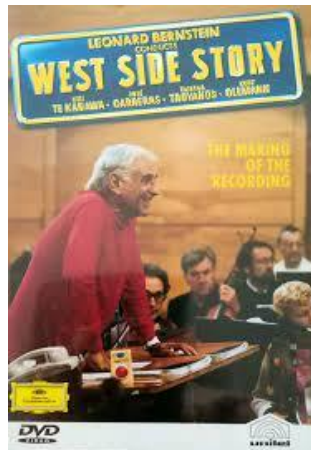

[LEONARD BERNSTEIN \(Conducts\) - West Side Story \(1985\) \(1:36:14\)](#)

Elővettem azt a dupla lemezalbumot, melyen Bernstein *West Side Storyja* hallható kitűnő felvételen a szerző vezényletével, neves operaénekesek közreműködésével. Hallgatom a jól ismert zenét, magával ragad a lendület, a

¹ Köves Péter dr. nyugdíjas orvos

dallam, Kiri Te Kanawa, José Carreras, Tatjana Troyanos, Marilyn Horne hangja és a pompás kórusok... Felidézem magamban az első igazi nagysikerű musicalfilm képeit, koreográfiáját. Eszembe jut, hogy a magva ennek a műnek is Shakespeare-nél kereshető. Miközben hallgatom a már klasszikusnak számító melódiákat, a Deutsche Grammophon lemezborítóját forgatom, melynek hátoldaláról az idősödő Leonard Bernstein megfáradt arcvonásait fürkészem.

[Kiri Te Kanawa - The Making of West Side Story Documentary \(1:28:20\)](#)

Hogyan készült L. Bernstein: West Side Story c. művének hangfelvéte?

Kiri Te Kanawa (Maria), José Carreras (Tony), Tatiana Troyanos (Anita) and Kurt Ollmann (Riff), conducted by Leonard Bernstein. 1984

Meleg tekintet, de szomorúság látható a nemes vonásokon. Megasztárnak titulálták. Az elmúlt század talán legnagyobb hatású zenésze volt. Megteremtette az új műfajt, melyet musicalnek nevezünk. Ez több mint az édeskés operett, más, mint az opera, mert a szereplőknek énekelni, táncolni egyaránt kell. Van benne látvány, zenéje szélesebb rétegekhez szól, és a cselekmény mai. A zene igényes, minden szempontból. A West Side Story igazi amerikai zene és történet, ma már a zenetörténet része.

Erre az új hangfelvételre azért került sor, mert Bernstein azon sopánkodott 70 éves kora táján, hogy csak a West Side Storyra fog emlékezni az utókor. Szeretett volna írni egy olyan amerikai operát, mint Gershwin *Porgy és Bess* című operája, mely örökzöld és magas színvonalú alkotás, zenei alapanyaga a néger népzene, a jazz. Bernstein nagyon becsülte és értékelte Gershwin zenéjét, és mindig is vágyott arra, hogy nagysikerű operát komponáljon. Írt is fiatalkorában egy egyfelvonásost, *Zűrzavar Tahitiben* címmel. Évtizedekkel később tervezte, hogy még egy felvonást komponál a meglévőhöz, de erre nem

került sor. Örökké időzavarban volt. Kötelezettségei nem hagytak időt számára, hogy sokkal többet foglalkozzék zeneszerzéssel. Noha nem kevés az általa komponált művek száma: három szimfónia, kamaraművek, dalok, filmzenék, a *Candide* című színpadi mű, melynek szípkázóan szellemes nyitányát gyakran hallani, valamint a Budapesten is előadott *Divertimentót* és a *Misé*t, hogy csak a legfontosabbakat említsem.

Leonard Bernstein üdvözlésre emelt kézzel sétált a budapesti Petőfi Sándor utcában
(MTI Fotó: Pólya Zoltán Budapest, 1983. november 16.)

Bernstein kétszer járt Budapesten. Először 1948-ban, még ismeretlenül, a Zeneakadémián adott koncertet. A hangverseny félig telt házzal indult, mivel azonban a rádió is közvetítette a műsort, a hangverseny telt nézőtérrel fejeződött be. Híre ment, hogy itt most rendkívüli esemény történik. Budapesti sikerére időskorában is szívesen emlékezett. Második alkalommal 1983-ban az Erkel Színházban adott hangversenyt, amikor, mint első budapesti hangversenye alkalmával, ismét vezényelte Bartók Zenéjét, valamint nagyon szellemes saját szerzeményét, a *Divertimentót*.

Bernstein in Budapest 1983 (Bartok Bernstein Schumann Brahms) - video – (2:05:43)

A Bajor Rádió Szimfonikus Zenekarát Leonard Bernstein vezényelte a budapesti Erkel Színházban
(1983. XI. 15-16.)

00:00:01 Bartók: Music Zene húros hangszerekre, ütőkre és cselesztára; **00:45:40** Bernstein: Divertimento zenekarra; **01:03:40**; Bartók: Divertimento; **01:11:48** Schumann: II. szimfónia, C-dúr, op.61 **01:58:45**; Brahms 6. magyar tánc

Leonard Bernstein: 3rd Symphony - ECYO cond. Leonard Bernstein (43:12)

Leonard Bernstein: III. szimfónia („Kaddis”)

Az Európai Unió Ifjúsági Szimfonikus Zenekara Leonard Bernstein vezényletével. További közreműködők: Barbara Hendricks and Michael Wager (ének), A Bécsi Jeunesse és a Nyíregyházi Fiúkórus
(Bécsi Staatsoper, 1985. VIII. 11.)

Két egyházzenei művét kell kiemelnem művei sokaságából. Az egyik egy zsidó rekviem, a *Kaddis*. Ennek szövegét is ő maga írta. A másik mű pedig egy mise, mely a római katolikus liturgiát követi. Ennek az ősbemutatója 1971-ben New Yorkban volt a Kennedy Center megnyitása alkalmából. A Misét az István Gimnázium Ének és Zenekara Budapesten is előadta.

BBC Proms 2012 - Leonard Bernstein - Mass (1:56:16)

Közreműködők: Pat Dunachie-kontratenor; Sebastian Field-tenor; Tom Hammond-Davies-tenor; Morten Frank Larsen-basszbariton, továbbá a BBC Nemzeti Kórus, a Walesi BBC Nemzeti Zenekar és a Walesi Nemzeti Ifjúsági Zenekar Kristjan Järvi vezényletével
(Royal Albert Hall, 2012. VIII. 6.)

Zeneszerzői munkásságán kívül rendkívül fontosnak tartotta zenei ismeretterjesztő előadásait. Ezzel új műfajt teremtett. Az előadásokat a fiataloknak szánta, hogy népszerűsítse a komolyzenét, de a felnőttek is tódultak csütörtök estéenként a Carnegie Hallba, hogy hallgassák és lássák a mestert, aki könnyed stílusban, hol a zongora mellől, hol a zenekar élén illusztrálta az elmondottakat.

Bernstein a zene interpretálásáról 1960 (51:07)

- magyar felirattal -

Leonard Bernstein zenei ismeretterjesztő sorozatából
(1960. január 31.)

Célja az volt, hogy megismertesse másokkal a zene örömét, hogy ne legyenek zenei analfabéták. Az előadásokat a televízió is közvetítette. Könyveket is írt a

zenéről (*A megválaszolatlan kérdés*), és bárhol megfordult, szívügyének tekintette, hogy tanítson, oktasson, és népszerűsítse, megszerettesse a zenét.

Szuggesztív egyéniség, zenei zseni volt. Nagyszerűen zongorázott, és sokszor a zongora mellől irányította a zenekart. Mint karmester mind a zenekart, mind a közönséget megbabonázta előadásával. A világ leghíresebb zenekarait dirigálta, és hihetetlenül sok felvétel maradt fenn utána, melyek közül jó néhányat úgy tartunk számon, mint annak a műnek a legjobb felvételét. A legmagasabb elismeréseket elnyerte, sikerei felülmúlhatatlanok voltak, de mégis volt benne keserűség, elégedetlenség, szomorúság és boldogtalanság. Kíséreljük meg kideríteni az elégedetlenségének az okát.

(Bernstein, Piano & Conduct) Gershwin - Rhapsody in Blue / New York Phil / 1976 /

(10:23)

Zongorán közreműködik és a New-York-i Filharmonikus Zenekart Leonard Bernstein vezényli

(Royal Albert Hall, London, 1976.)

Haydn - Symphony 88 (Bernstein/Vienna Philharmonic 1984) (28:31)

A legmagasabb elismeréseket elnyerte, sikerei felülmúlhatatlanok voltak, de mégis volt benne keserűség, elégedetlenség, szomorúság és boldogtalanság. Kíséreljük meg kideríteni az elégedetlenségének az okát.

A cári Oroszországban végigsöprő pogromok miatt a zsidók tömegével hagyták el hazájukat, és főleg Amerikában telepedtek le. Ahogy Gershwin, úgy Bernstein is Oroszországból származó zsidó család sarjaként született. Bernstein

apja nagyon vallásos ember volt, és ez konfliktusokhoz is vezetett közöttük, minthogy nem követte apját a tradicionális vallási rítusok megtartásában. Apja nem ismerte fel fiában a zenei zsenit, és nem volt ínyére, hogy fia zenei pályát választott. Egyébként Bernstein apja más tekintetben jeleskedett: fodrász volt, és kifejlesztette a „tartós hullám” módszerét. Ez olyan sikeres lett, hogy 1925-ben az akkori amerikai szépségkirálynő vele készítette el a frizuráját. A fodrászati jövedelemből egy házat tudott venni, de nagytehetségű fiát csupán csekély zsebpénzzel támogatta az általa nem igen becsült zenei pályán. Sőt, mikor megtudta, hogy fia ösztöndíjat kap, a zsebpénzt is megvonta tőle. Az apa azt mondta, hogy minden zseninek volt hendikepje: Beethoven süket volt, Chopinnek tuberkulózisa volt, Leonardnak apja van. Később azonban, amikor egy sikeres hangversenyre a Carnegie Hallba Bernstein meghívta az apját is, aki nagyon büszke volt fiára, és azt mondta: amit ő a fia neveltetésére költött, tízezerszeresen visszakapta tőle.

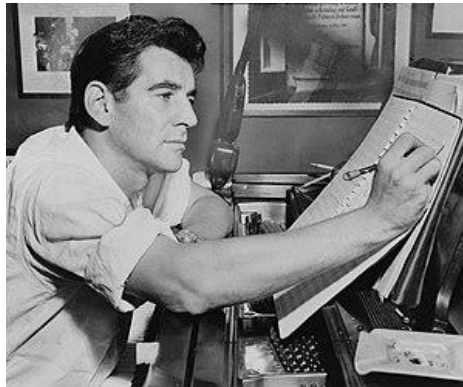

Leonard Bernstein 1944-ben (wikipedia)

Meg kell említeni, mint az életminőséget károsan befolyásoló tényezőt, hogy Bernstein gyermekkorában óta légúti allergiás betegségben (asthma bronchiale, rhinitis allergica) szenvedett. Macskaszőrre, házi-por atkára volt allergiás. A fellépések előtt mindig befújta valamilyen érszűkítő sprayt, valamint allergiaellenes gyógyszert. Mindezek ellenére élete végéig nagyon erős dohányos volt.

Kevés alvásigénye volt. Fellépések után még órákon át társalgott, idegen országban járta az utakat, felkeresett nevezetes helyeket. Kora reggel

partitúrákat tanulmányozott, majd gyakorolt, próbált. A próbák megbeszélte idejét általában nem vette figyelembe, elkésett, viszont nem volt hajlandó befejezni a kitűzött időre. Ebből sokszor konfliktus keletkezett. Viszont az előadáson tökéleteset nyújtott. Annyira beleélte magát a zenélésbe, hogy fellépések után azt sem tudta, hogy hol van, melyik városban, kik ezek az emberek itt, akik a muzsikát elővarázsolták? Vezénylésének szinte koreográfiája volt.

Bernstein zongora mellett szeretett komponálni
(wikipedia)

Vannak karmesterek, akik a próbákon ízekre szedik a darabot, vannak, akik nem helyeznek nagy súlyt a próbákra, és nem fordítanak sok időt a begyakorlásra. Bernstein számára mindkettő fontos volt, de gyakran lepte meg a zenekart, azzal, hogy az előadáson a pillanatnyi inspirációtól áthatva más megoldást választott, mint amit a próbák alatt gyakoroltak. Tökéletes hallása folytán minden porcikája részt vett a zenélésben, felülmúlhatatlan zenei memóriával bírt, csaknem mindig partitúra nélkül dirigált. Első látásra lapról lejátszott bármely bonyolult művet a zongorán. Művelt volt, olvasott és sokoldalú. Társaságban villogott, tudott nagyon kedves, barátságos lenni. Megnyerő modorával, szellemességével, jó megjelenésével, és főleg azzal a képességével, hogy mindig tudott megfelelő hangulatot teremteni, és tekintetéből melegség áradt, és bármely, keze ügyébe kerülő tárggyal képes volt zenét létrehozni. Ha leült a zongorához, épp úgy tudott jazzt játszani, mint Bachot, Beethovent vagy Ravelt.

Zsidó neveltetése mélyen gyökerezett benne, mely szerint egy férfinak a legfőbb kötelessége, hogy családjá és utódai legyenek. Harmincéves korában feleségül vett egy gyönyörű, művelt, több nyelven beszélő chilei katolikus

színésznőt, aki a Bernstein család kedvéért áttért a zsidó hitre. Egyik rokonság sem volt nagyon boldog. A házasságból két gyermek született. Felicia 56 évesen mellrákban meghalt. Ez a veszteség nagyon megviselte Bernsteint: borzasztóan magányosnak érezte magát Felicia nélkül. Nem vigasztalta a nemzetközi elismertség, siker, vagyon.

*„A ZENE, melyet veled hallgattam, több volt, mint ZENE,
A kenyér, melyet együtt törtünk, több volt, mint kenyér,
Most, hogy nélküled vagyok, minden oly sivár,
Minden, ami szép volt, mára már kopár.”*

Az eredeti vers:

*„Music I heard with you was more than music,
And bread I broke with you was more than bread,
Now that I am without you, all is desolate,
All that was so beautiful is dead.”*

(Fordította: a szerző)

Leonard Bernstein
(mcall.com)

Mindezek ellenére csodálatos előadásokat vezényelt, adott elő zongorán. Bizonyos hasonlóságokat látott maga és Mahler között. Lemezre vezényelte a Mahler-szimfóniákat, felvétel készült Beethoven *Fideliójáról*, Verdi *Falstaffjáról*. Bécsben a *Rózsalovagot* vezényelte, és New Yorkban a *Carment*. Nem győzött eleget tenni a meghívásoknak, szerződéseknek, és egyéb kötelezettségeknek. Egyöntetű vélemény volt, hogy ő a 20. század legnagyobb amerikai muzsikusa. És úgy érezte, hogy csak a *West Side Story* éli őt túl. Egyesíteni akarta a komolyzenét a könnyű zenével, és azt vallotta, hogy a hiteles

amerikai zene csakis a színpadi zene. Ezt a törekvését és hitvallását valóban a West Side Story testesíti meg. A felvételek keserves munkáját fáradhatatlanul, bámulatos energiával végezte. Kiri Te Kanawa azt nyilatkozta, hogy olyan volt a közös munka, mintha Mozarttal dolgoztak volna együtt egy Mozart-mű felvételén.

Bernstein a berlini lalnál
(fidelio.hu)

1989. december 23-án a Berliini Fal lerombolásának ünneplésén Berlinben elvezényelte Beethoven IX. szimfóniáját, melyet úgy időzítettek, hogy éppen éjfélre érjen véget a mű. Kívánságára Schiller *Ódájában az öröm (Freude)* szó helyett, *szabadság (Freiheit)* szerepelt. Hatalmas volt az ováció.

[Beethoven - Symphony 9 \(Bernstein/Freedom Concert 1989\) \(1:22:48\)](#)

1990-ben Bernsteinnek szembe kellett nézni a biztos tudattal, hogy tüdőrákban szenved. Pontosabban a mellhártyáról vett szövettani minta mesotheliomát mutatott. Nagybetegesen még elzarándokolt Bayreuthba, hogy az egyik Wagner-unoka társaságában lerója kegyeletét Wagner előtt. Végül szívroham végzett vele 78 éves korában 1990. október 14-én.

Leonard Bernstein sírja a Green-Wood Temetőben Brooklyn, New York City
(wikipedia)

Yehudi Menuhin azt mondta, hogy *korunkban senki nem tett többet a zenéért, mint Bernstein*. A kortársak számára gazdagabb világot hagyott hátra.

Forrás:

Meryle Seerest: Leonard Bernstein, a life, First Edition 1995

Leonard Bernstein: A megválaszolatlan kérdés (The Unanswered Question. Six talks at Harvard.)